

Dr. Ümit Cihan Atman*

(DSÖ) Kuruluş Sözleşmesi'nde şöyle denilmektedir: "Erişilebilir en yüksek sağlık standardına ulaşmak, herhangi bir ırk, din, siyasal görüş, ekonomik ya da toplumsal koşul ayrımı yapılmaksızın her insanın temel haklarından biridir." Kadına yönelik şiddet dünyada en yaygın, ancak az tanımlanmış insan hakları ihlalidir.

Şiddet nedir?

Şiddetin sözlük anlamı bile, ne denli yaygın bir kullanım alanı olduğunu göstermektedir: "Sertlik, katı ve kaba davranış, bedene zor uygulama, bedensel zedelenmeye neden olma, kişisel özgürlüğü zor yoluyla kısıtlama, büyük güç, haşinlik, rahatça gelişmesini ya da tamamlanmasını engellemek üzere bazı doğal süreçlere, alışkanlıklara yersiz kısıtlamalar getirme..." Şiddetin yol açtığı zarar-kişisel ya da toplumsal-kimi zaman tarihte örneklerini görebildiğimiz biçimde "yok etme" sonucuna varabilir.

Şiddeti genelde algılandığı gibi yalnızca "fiziksel zarar" ile açıklamak yeterli değildir. Ruhsal anlamda da bireyde ya da toplumsal boyutta değişken sürelerde, hatta kalıcı etkileri olabilir.

Şiddetin biçimlerine göre gözden geçirilmesinde, fiziksel, duygusal-psikolojik, sözel, cinsel, ekonomik ve daha pek çok davranış, şiddet biçimleri olarak karşımıza çıkar. Genel bir sınıflama ile; kişinin kendine uyguladığı şiddet, kişiler arası şiddet (aile içi şiddet), örgütlü (organize) şiddet (savaşlar) şiddet tiplerini oluştururlar.

DSÖ, 49. Dünya Sağlık Asamblesi'nde şiddetin tüm boyutları ele alındığında halk sağlığı önceliklerinden biri olduğunu kabul etmiştir. Şiddet ve sağlık konusunda sorunun tanımlanması, kavranması, şiddeti önlemeye, etkilerini azaltmaya ve etkinliğini ölçmeye yönelik program ve önlemlerin belirlenmesi ve bu programın uygulanması amacıyla bir entegre hareket planı hazırlanmıştır (1996). DSÖ üyesi olan 191 ülkeden 1200'den fazla delege Cenevre'de şiddet ile mücadele etmek için uluslararası bir eylem planı yapılmasını oybirliği ile kabul etmiştir (1997).

Kayıtlara yeterince geçmemekle birlikte, kadınlara yönelik şiddet olaylarına pek çok ülkede sıklıkla rastlanmaktadır. Kız bebeklerin öldürülmesi, ev içi şiddet, dulların kurban edilmesi ya da sürgün edilmesi, gebe kadına yönelik şiddet, irza geçme, zinaya verilen cezalar bunlara örnektir.

ABD'de her iki evlilikten birinde fiziksel şiddet söz konusudur ve her yedi saniyede bir, bir kadın bir erkek tarafından dövülmektedir. Dayak, tek başına kadınlardaki yaralanmalarda en sık karşılaşılan travma nedenidir.

Şiddete maruz kalma sonucunda; fiziksel yaralanmalar, hematomlar, diş kırıkları, burun dudak yaralanmaları, bilinç kaybı, ilaç ve alkol kullanımı ve depresyon ortaya çıkabilir. Kadınlardaki alkolizmin %40'ının nedeni süregelen şiddettir. Kadın psikiyatri hastalarının %30-50'sinde şiddete uğrama öyküsü vardır. Kadınlardaki intihar girişimlerinin %50'sinde dayak olayı bulunmaktadır. 1993 yılında Birleşmiş Milletler Kadının Statüsü Komisyonu tarafından yayımlanan "Kadına Yönelik Şiddetin Yok Edilmesi Bildirisi" ile "cinsiyete dayalı ve fiziksel, cinsel, psikolojik herhangi bir zarar ve üzüntü sonucunu doğuran ya da bu sonucu doğurmaya yönelik özel yaşamda ya da kamu yaşamında gerçekleşebilen her türlü davranış,

* Uzm.; Merkez 1 Nolu AÇS-AP Merk., Halk Sağlığı, Manisa

tehdit, baskı ya da özgürlüğün keyfi biçimde engellenmesi" olarak tanımlanan kadına yönelik şiddetin yalnızca bu sınırlarda olmadığı, kadına ilgili her türlü geleneksel-göreneksel alışkanlık ve uygulamaların da bu tanıma sokulması gerekliliği vurgulanmaktadır.

I. Cinsel Taciz/ırza Geçme

Tanımı; Geleneksel tanımlarda tecavüz; bir kadınla isteği dışında, zorla cinsel ilişki kurulması olarak tanımlanır ve genellikle penisin vaginaya girmesiyle sınırlıdır. Ancak son 20 yılda tecavüzün yasal tanımlarında geniş kapsamlı düzeltmeler yapılmıştır. Günümüz yasalarında tecavüz "fiziksel zorlama, vücuda zarar verme ya da kurbanın ruhsal hastalık, zihinsel gerilik ve ilaç etkisi nedeniyle rıza gösterme yetisinin olmadığı durumlarda bir ergene ya da yetişkine cinsel girişim" olarak tanımlanmaktadır. Bu tanım daha geniş anlamda cinsel suçları kapsamaktadır.

Prevalans ve Genel Veriler:

Epidemiyolojik yöntemlerin kullanıldığı prevalans çalışmalarının sonuçlarına göre, ABD'de erişkin kadınların %20'sinin, yükseköğretim öğrencilerinin %15'inin ve ergenlik çağındakilerin %12'sinin cinsel kötü davranışa ya da saldırıya maruz kaldığı belirlenmiştir. Barbados'da ada genelinde yapılan bir çalışmada her üç kadından birinin çocukken cinsel saldırıya uğradığı bildirilmiştir. Güney Kore'de Seul'de kadınların %17'sinin tamamlanmış tecavüz girişimine maruz kaldığı belirlenmiştir.

Genel inanın tersine ırza geçme hiç de az rastlanan bir olgu değildir. ırza geçme olayları sıklıkla kayıtlara geçmeyebilir. Yasal bakış açısıyla bakıldığında ırza geçme ceza hukukunun ilgi alanındadır. Ülkelerin konuya yaklaşımları da farklılık içermektedir; evlilik içi olursa, tam duhul olmazsa bazı ülkelerde ırza geçme olarak kabul edilmemektedir. Örneğin; Pakistan'da bir kadının zorla ırzına geçilse bile, kadın zina suçundan yargılanmakta ve hapse atılmaktadır. Hindistan'da resmi kaynakların verilerine göre her yıl, "kast"lara ya da kimi etnik grupların üyesi kadınlara yönelik binlerce ırza geçme olayı gerçekleşmektedir. Yaygın anlayışın tersine, tecavüze uğrayanların büyük bir kısmı kendilerine saldıran kişiyi bilirler. Bu gerçek Malezya, Panama, Meksika, Peru ve ABD'de yapılan çalışmalarda gösterilmiştir.

Türkiye de ırza geçme ender rastlanan olaylardan değildir. TCK kocanın karısıyla zorla cinsel ilişkiye girmesini ırza geçme olarak değerlendirmemektedir. Cinsel taciz sanıklarına verilecek ceza kadının statüsüne göre değişmekte, örneğin kadın fuhuşu kendisine meslek edinmişse saldırgana verilecek ceza üçte ikiye kadar indirilebilmekte idi. 21.11.1990 tarih ve 3679 sayılı kanununun 26. maddesi ile bu hüküm yürürlükten kalkmıştır.

Kimler Cinsel Tacize Uğruyor?

Kadınların yanı sıra küçük çocuklar da cinsel tacize uğrayabilmektedir. Tecavüze uğrayanların büyük bir kısmını (%36-58) 15 yaş ve daha genç kızlar oluşturmaktadır, bunların da önemli bir bölümü dokuz yaşından küçük çocuklardır. Ancak özellikle saldırıya uğramaya aday bir risk grubu tanımlanmıştır; bu gruba özellikli olmayan, deneyimsiz, ikinci bir iş bulma şansı zayıf olan dul kadınlar, iş yerinde hiyerarşik olarak bir erkeğe bağlı çalışan hemşire, hostes ve sekreterler girmektedir. BM Göçmenler Yüksek Komisyonu, kadın göçmenlerin ırza geçme, cinsel taciz, kaçırılma ve fiziksel şiddete sıklıkla maruz kalan bir risk grubu olduklarını bildirmektedir.

1.Cinsel Tacizin En Sık Görüldüğü Durumlar Şöyle Sıralanabilir:

Gözaltına alınan kadınların ırzına geçilmesi ya da cinsel tacize uğraması pek çok ülkede varlığını sürdüren bir şiddet türüdür. Mağdur üzerinde hem fiziksel, hem de ruhsal izler bırakan bu olgu bazı ülkelerde yetkililerce yaygın olarak kullanılmaktadır.

Sorgulama sırasında ırza geçme sanığa fiziksel ve ruhsal acı çektirmeye yönelik bir eylemdir. ırza geçme ya da ırza geçme tehdidi sorgulama sırasında sanığa iddianameyi kabul ettirmek için bir yöntem olarak kullanılmaktadır. Bazı durumlarda kadına yönelen cinsel taciz, yakını olan erkekleri baskı altında tutabilmek ya da onlara bazı şeyleri kabul ettirmek amacıyla uygulanmakta, kadınlar bu amaçla rehin alınmakta, baskı görmektedir.

2. Savaşta Cinsel Taciz ve ırza Geçme

Askeri çatışmalarda kadınların ırzına geçilmesi, yaygınlığına karşın son zamanlara dek yeterince rapor edilmeyen bir konudur. Eski Yugoslavya'da yaşanmış olan savaş, toplumsal bağları zedelemek ve şiddete karşı

direnci zayıflatmak amacıyla ırza geçmenin kasıtlı bir strateji olarak kullanımına dikkat çekmiştir.

Savaş sırasında kadınların ırzına geçildiğine ilişkin yazılı belgeler eski Yunan'a kadar uzanır. Son zamanlarda yayımlanan bildiriye göre, İkinci Dünya Savaşı sırasında Kore'de çoğu Koreli olan 100-200 bin Asyalı kadın Japon askerleri tarafından kaçırılmış ve cinsel tutsaklığa mahkum edilmek üzere cepheye gönderilmiştir. Bangladeş'te 1971'de başlayan savaş sırasında ırzına geçilen kadın sayısı 250-400 bin arasındadır. Liberya'da sürmekte olan iç savaş sırasında çok sayıda kadın ve kız çocuk cinsel tacize uğramıştır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komisyonu'nun verilerine göre, 1985'te teknelerle kaçan 11-40 yaşlarındaki Vietnamlı kadınların çoğu kaçırılmış ya da tecavüze uğramıştır. Peru'da Ant dağları bölgesinde hükümet kuvvetleri ile gerillalar arasındaki savaşta bölgede yaşayan kadınların iki taraftaki erkeklerce ırzına geçilmesi çok yaygındı ve bu konuda soruşturma açılmamaktaydı. Savaş sırasında ırza geçme, hem kişiye, hem ailesine hem de ait olduğu topluma yönelik bir tecavüzdür. Etnik çatışmalarda ırza geçme hem askeri bir strateji, hem de ulusal bir politika olabilmekte, eski Yugoslavya'da uygulanan biçimiyle etnik temizlik amacıyla kullanılmaktadır.

Askerlerin tecavüzüne ilişkin kanıtlar ilk kez Nürnberg Savaş Suçları Mahkemesi'nde ortaya konmuş, ancak özgül bir savaş suçu olarak tanımlanması Tokyo Savaş Suçları Mahkemesi sırasında gerçekleşmiştir. 1993 yılında olayın kitlesel boyutta olduğunu gösteren kanıtların bulunması üzerine BM İnsan Hakları Komisyonu ırza geçmeyi ilk kez açıkça savaş suçları kapsamına alarak uluslararası bir mahkeme kurulmasını talep etmiştir.

3. İşyerinde Cinsel Taciz ve Irza Geçme

Bir kadının işyerinde, istemediği halde uğradığı çimdikleme, okşama, laf atma, ırza tasaddi ve tecavüz gibi tüm cinsel tacizler bu kapsamda ele alınmaktadır. İş yerinde cinsel taciz hem gelişmiş, hem de gelişmekte olan ülkelerde her türlü ortamında gizli kalmış bir sorun olarak karşımıza çıkar. Çoğunlukla güvencesiz çalışma koşullarında işini yitirme tehdidi altında olan kadınlar bu konuda bir yakınmada bulunmaz.

Avrupa Topluluğu'na üye ülkelerdeki araştırmalarda, çalışan kadınların %35-

84'ünün işyerinde cinsel tacize uğradıkları saptanmıştır. ABD'de ise, 1985-87 yıllarında kadınların %42'sinin işyerlerinde cinsel tacize uğradıkları belirlenmiştir. Filipinler'de genç kızlar işten atılma kaygısıyla işyerinde cinsel tacize katlanmak zorunda kalmaktadırlar.

4. Evlilikte Tecavüz

Özellikle başka tür şiddet uygulamalarının süregittiği ilişkilerde en sık rastlanan saldırganlık biçimidir. ABD'de eşlerinin fiziksel saldırısına uğrayan kadınların %46'sı cinsel saldırı da olduğunu bildirmişlerdir. Irza geçme kurbanları, uzun süreli psikolojik işlev bozukluğu, sosyal uyum bozukluğu, cinsel işlev bozukluğu yaşamaktadır. Irza geçme intihar riskini artırmaktadır.

II. Kadına Yönelik Cinsel Şiddetin Sonuçları

Ölümcül Olmayan Sonuçlar;

Yaralanmalar, istenmeyen gebelikler, Cinsel yolla bulaşan hastalıklar, Jinekolojik sorunlar, İritabl kolon sendromu, Kendine zarar veren davranışlar, Düşükler, Baş ağrısı.

Psikolojik Sonuçlar; Depresyon, Korku, Anksiyete, Kendine güvensizlik, Cinsel bozukluklar, Yeme sorunu, Travma sonrası stres sendromu.

Ölümcül Sonuçlar; Özkıyım (intihar), Öldürme (homicid), Maternal mortalite (anne ölümü), HIV/AIDS.

Kadına yönelik şiddet, fiziksel ve psikolojik zarar boyutu dışında ekonomik ve sosyal boyutlarıyla da önemlidir. Her türlü şiddetten kaynaklanan yaralanmaların tedavi giderleri yılda 500 milyon doları bulmaktadır. Şiddet sonucu oluşan işgücü kaybı kadının statüsünü de olumsuz yönde etkilemektedir.

Kadına yönelik şiddet, 1980'lerde önce kadın hareketinin, daha sonra da Türkiye'nin gündemine girmiştir. Toplum açısından önemli olan bu gelişme, 1988 ve sonrasında açık oturumlar, konferanslar vb. çalışmalarla sürmüştür, konuya ilgi giderek artmıştır. Yapılan araştırmalarla kadına yönelik şiddet kısmen görünür kılınmıştır.

Şiddete maruz kalan kadınların çoğu polis, sağlık görevlileri, arkadaşlar, aile bireyleri gibi kişilerden yardım istediklerinde durumun ciddiye alınmadığını görmekte ve çaresizlik duygusuna kapılmaktadır.

Kötü davranışa maruz kalan kadınlara eyleme geçme gücü verildiğinde yaşamlarının denetimini yeniden ellerine geçirme ve gerekli kararları verme olasılıkları oldukça yüksektir.

Kaynaklar

1- Saçaklıoğlu F, Çiçeklioğlu M. Kadına Yönelik Şiddet ve Çözüm Yolları. Toplum ve Hekim Dergisi 1996; 11:75-76.

2- Saatçi E, Akpınar E, Ergün G, Bozdemir N. Aile İçi Şiddet. Arşiv 10:203, 2001.

3- Güneş G, Kaya M, Pehlivan E. Tıp Fakültesi Öğrencilerinin Ailelerinde Kadına Yönelik Aile içi Şiddetle İlgili bir Araştırma. Toplum ve Hekim Dergisi 2000; 15: 5.

4- DSÖ, 1998 raporu.

5- WHO, Consultation, Genova., 5-7 February 1996.

6- T.C. Hükümeti - UNICEF İşbirliği Programı. Türkiye de Anne ve Çocukların Durum analizi 1996; Ankara.

7- TC Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Yayınları. Cumhuriyetin 75. Yılında Türkiye'de Kadının Durumu 1998; Ankara.

8- Bayık A. Cinsel Sağlık /Üreme Sağlığı Sorunları ve 4. Dünya Kadın Konferansı Doğrultusunda Stratejiler. Toplum ve Hekim Dergisi 1998; 13:1.

9- Saçaklıoğlu F, Kalaycıoğlu S. Kadına Yönelik Şiddet. IV. Ulusal Halk Sağlığı Kitabı 1994, Didim.

10- Toplum Hekimliği Bülteni. Ağustos 1999; s:4.

11- UNFPA. The World's Women Report; 1995.